

δέον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν ἰδιαίτητα μὲν τῶν γονέων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τῆς ἐκκλησίας, ἥ τινα ἢ τῶν πολιτῶν χριστιανικὴ ἀγωγή ἐμπεπίστευται. Καὶ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα νομίζομεν ὅτι ἡ ἀπλή τῆς κατηχήσεως διδασκαλία, ἡ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Γραφῆς, γινομένη ἐν τῇ σχολείῳ καὶ ἐνώπιον 100—200 ἢ 300 παιδῶν μᾶλλον βλάπτει ἢ ὠφελεῖ, διότι οὔτε τὸ μέρος εἶναι κατάλληλον, οὔτε οἱ μαθηταὶ ἐννοοῦσιν, ὡς διδάσκονται ταῦτα, οὔτε ὁ διδάσκων αὐτὰς κληρικὸς εἴπερ τις καὶ ἄλλος δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς τὸν σεβασμὸν ἱερέως τοῦ Θεοῦ, πολλάκις ἢ μᾶλλον ἀδιαλείπτως ἀναγκαζόμενος νὰ τηρῇ τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν δίκην παιδονόμου. Ταῦτα ὑπὸ τῆς πείρας ἀναντιρρήτως βεβαιοῦνται, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἥκιστα θρησκευτικῶς μεμορφωμένοι ἐξέρχόμεθα τῶν σχολείων μας. Πρὸς πρόληψιν λοιπὸν τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων, καλὸν θὰ ᾔτο νὰ ἐμimuόμεθα τὰλλα φιλελεύθερα ἔθνη, καταρτίζοντες παρὰ ταῖς ἐκκλησίαις ἢ ἄλλοις μέρεσι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων αἰθούσας ἐν αἷς ὑπὸ εὐπαιδευτῶν καὶ σεβασμίων ἱερέων νὰ διδάσκωνται αἱ θεῖαι καὶ σωτήριοι τοῦ χριστιανισμοῦ ἀρχαί, ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἀπλότητι. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις αἰθούσαις συνερχόμενοι οἱ παῖδες, οὐχὶ ἀναγκαστικῶς καὶ μεμονωμένοι, ἀλλὰ συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν πατέρων καὶ μητέρων αὐτῶν, πρώτων τάγαθόν παρὰδειγμα παρεχόντων, εὐλαδῶς καὶ ἐν προσοχῇ ν' ἀκροῶνται τοῦ ἱερέως τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ ἐπιβαλλομένου, ἐπιπλήττοντος καὶ ῥαβδίζοντος ἔστιν ὅτε, ἀλλ' ἐν κατανύξει καὶ ἀγάπῃ εὐαγγελικῇ τὴν θεῖαν διδασκαλίαν ποιούμενου. Καὶ τοιαῦτα λέγοντες δὲν νεωτερίζομεν, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπ' ὅψιν ἔχομεν τὰ μᾶλλον εὐνομούμενα ἔθνη, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἑλβετίαν. Εἶναι βεβαιότατον ὅτι ἡ τοιαύτη ἀρχὴ τοὺς ἀρίστους ἀπέφερεν καρποὺς ἐν ἀμφοτέραις ταῖς χώραις ταύταις. Ἐν ταῖς Ἰνωμέναις Πολιτείαις μάλιστα ἐνθα πλήρης ἀποκέντρωσις βασιλεύει καθ' ὅλα καὶ ἐν μέρει εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας, τοσοῦτον τὸ αἶσθημα τῆς φιλανθρωπίας ἀνεπτύχθη καὶ τὸ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ θεῖα, ὥστε ἑκατομμύρια δολλαρίων εἰσφέρονται κατ' ἔτος ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλανθρώπων καθιδρυμάτων.

Π. Σ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΟΦΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ.

Ἡ Ἐπαρχία Ὀφews συναρεῦσασα πρὸς Α. μὲν διὰ τοῦ Καλοποτάμου μετὰ τῆς Ἐπαρχίας Ριζοῦντος, πρὸς Δ. δὲ διὰ κλάδου τῆς σειρᾶς τοῦ ὕρου Παρυάδρου μετὰ τῆς Ἐπαρχίας Σουρμένων, πρὸς Ν. δι' αὐτῆς τῆς σειρᾶς τοῦ Παρυάδρου μετὰ τῆς Ἐπαρχίας Βαξίδουρτίου, καὶ πρὸς Β. ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ Βυξείνου Πόντου, εἶναι κεκλιμένη πρὸς αὐτὸν καὶ ἔχει μέσον μὲν μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. δεκαεξὶ ὥρων, μέτρον δὲ πλάτος ἐξ Α. πρὸς Δ. ἐξ ὥρων. Διαρρέουσι

δ' αὐτὴν δύο ποταμοί· ὁ "Οφίς (οὕτως ὀνομασθεὶς διὰ τὸν ὀφιοειδῆ δρόμον αὐτοῦ καὶ δοὺς τὸ ὄνομα εἰς τὴν πέριξ χώραν) δυτικὸς, κατὰ μὲν τὸν κάτω δρόμον τοῦ Σολακλή-τερε, κατὰ δὲ τὸν ἄνω Πατζή-αν-τερεσι νῦν καλούμενος, καὶ ὁ Ψυχρὸς (Παλτατζή-τερε) ἀνατολικός, συγκείμενος ἐκ δύο παραποταμίων, ἐννοημένων εἰς μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν. Κατὰ τὰς ἀνωφερεῖς ὄχθας τῶν δύο ποταμῶν, τῶν παραποταμίων τοῦ Ψυχροῦ, καὶ τὴν δυτικὴν τοῦ Καλοποτάμου κεῖνται τὰ διάφορα χωρία, τὰ ὅποια συνεχῶς ἐκτεινόμενα ἀποτελοῦσι σειρὰς διευθυνομένας ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ ἐνδότερα. Αἱ οἰκίαι τῶν χωρίων εἶναι εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη ἡρακωμένοι ἀπ' ἀλλήλων, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ὀπωσοῦν συμπεπυκνωμένοι.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων τοῦ "Οφεως ἀνέρχεται εἰς 100 καὶ ἐπέκεινα, ὁ δὲ τῶν οἰκιῶν αὐτοῦ εἰς 10—12 χιλιάδας καὶ ὁ τῶν κατοίκων εἰς 70—80 χιλιάδας. Τὰ δὲ ὀνόματ' αὐτῶν χωρίων, τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κατοίκων ὥς καὶ τὴν λαλουμένην γλῶσσαν ἐκάστου χωρίου δεικνύει ὁ ἐξῆς πίναξ.

Δυτικὴ ὄχθη τοῦ δυτικοῦ ποταμοῦ "Οφεως (Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνόματα χωρίων.	Ἀρ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα
1	Λέκα	25	175	Τουρκικὴ (οἱ Χρισ. Ἕλληνας.)
2	Σκενᾶ (—Σχοινᾶ)	50	350	Ἑλληνικὴ
3	Μαυράν (ἢ Μαυράντω)	150	1050	Τουρκικὴ
4	Ζαβαίττ	20	140	"
5	Κουτζούκ-Χωλ'	50	350	"
6	Τσοροῦκ	50	350	Ἑλληνικὴ
7	Γέρ-ἄκέρ	50	350	Τουρκικὴ
8	Βισίρ	50	350	Ἑλληνικὴ
9	Κοντοῦ	100	700	"
10	Κατσάλλ	50	350	"
11	Χωλὸ	2000	14000	"
12	Προμοῦτ	25	175	"
13	Χοφερά	200	1400	"
14	Σόρο	400	2800	"
15	Χαττί	25	175	"
16	Συνάοισα	200	1400	"
17	Χαρχοίς'	25	175	"
18	"Ωκενα	200	1400	"
19	"Αληθινὸ	100	700	"
20	Μιτσιπίλ'	25	175	"
		<u>3795</u>	<u>26565</u>	

Ἀνατολ. ὄχθη τοῦ δυτικοῦ ποταμοῦ "Οφεως (Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνόμ. τῶν χωρίων	Ἀρ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα
		<u>3795</u>	<u>23565</u>	
21	Σόλ-ἄκλή	50	350	Τουρκικὴ
22	Βόσκιτσα	25	175	"
23	Κατερίτα	25	175	"
24	Σταυρί	25	175	"
25	Μαναστήρ	25	175	"
26	Πελινός	100	700	"
		<u>4045</u>	<u>28315</u>	

		4045	28315	
27	Χαλμάν	50	350	Ἑλληνική καὶ Τουρκ. ὁμοίως
28	Ζεπέτσια	25	175	Τουρκική
29	Πουλελάς	25	175	Ἑλληνική
30	Τσουράρουζα	250	1750	Τουρκική
31	Μαφινὸ	150	1050	Ἑλληνική
32	Ζησιγὸ	300	2100	" (καὶ οἱ Χρ.)
33	Ζενὸ	300	2100	"
34	Βετσινὸ	40	280	"
35	Φωταινὸ	200	1400	"
36	Κατωχώρ'	50	350	"
37	Χωλάϊσσα	350	2450	"
38	Γοργοῤ	100	700	"
39	Πατσάντω	300	2100	"
40	Μιμιλὸς	200	1400	"
41	Ἀνωθὸ	200	1400	"
42	Τσορὺσο	100	700	"
43	Σαράχο (Τουρκ. Σερὰχ)	325	2275	"
44	Χαλτουζέν	50	350	Τουρκική
45	Ἵψηλ'	50	350	"
		7110	49720	

Δυτική ὄχθη τοῦ ἀνατολ. ποταμοῦ Ψυχροῦ καὶ τοῦ δυτ. παραποτ. αὐτοῦ
(Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνομα τῶν χωρίων.	Ἀριθ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα.
		7110	49720	
46	Κωλενάντω	50	350	Τουρκική
47	Χωλάντω	20	140	"
48	Τσοιχοελλή	30	210	"
49	Μουζκάρ'	20	140	"
50	Χαστρικὸς	150	1050	"
51	Κορκία	20	140	" (οἱ Χρισ. τὴν Ἑλλ.)
52	Γερανὸ	30	210	"
53	Γλαβάν	100	700	"
54	Μιτσοῦ	40	280	"
55	Παλαπάν	30	210	"
56	Κούσ'	100	700	Ἑλληνική
57	Τούφα	20	140	"
58	Μανουχερά	20	140	"
59	Ἀθοῦ ἢ Φωλιδα	20	140	"
60	Γενιτζ	60	420	"
		4755	33275	

Ἀνατολ. ὄχθη τοῦ ἀνατολ. ποταμ. Ψυχροῦ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ
παραποταμιῶν αὐτοῦ (Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνομα τῶν χωρίων.	Ἀρ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα.
		4755	33275	
61	Ἑσκή-παζάρ	50	350	Τουρκική
62	Κελαλή	100	700	"
63	Τριγωνᾶ	20	140	"
64	Χάλε'	27	190	" (οἱ Χρισ. Ἑλλην.)
65	Καβελάρ'	20	140	"
66	Ζουρέλ'	35	245	" (οἱ Χρισ. Ἑλλην.)
67	Τσαλάκ	60	420	"
68	Μαχτάντω	25	175	"
69	Κουρίτσ'	37	260	"
70	Τσουνίς'	15	105	" (οἱ Χριστ. Ἑλλην.)
71	Χοῦντες	200	4400	"
72	Ῥαφτζ ἢ Ῥαφτάντω	15	105	"
		5359	37505	

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο παραποταμίων τοῦ Ψυχροῦ

1) Ἀνατολ. ὄχθη τοῦ δυτικοῦ παραποταμίου (Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνομ. τῶν χωρίων.	Ἀριθ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα
		5359	37505	
73	Κομαρίτα	10	70	Τουρκική
74	Γίγα	80	560	" (οἱ Χριστ. Ἑλλ.)
75	Χαψοζύμ'	8	56	"
76	Ἀλαυνὸ	200	1400	"
77	Ἰζουδαλὸς	30	210	"
78	Καρόλ'	20	140	"
79	Τσουνίς'	30	210	"
80	Χανλούτ'	100	700	"
		<u>5857</u>	<u>40951</u>	

2) Δυτική ὄχθη τοῦ ἀνατολ. παραποτάμου τοῦ Ψυχροῦ
(Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνομ. τῶν χωρίων.	Ἀριθ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα
		5857	40951	
81	Κρηνίτα	60	420	Τουρκική (οἱ Χριστ. τὴν Ἑλλ.)
82	Κορκότ'	30	210	"
83	Χοδόζα	10	70	"
84	Μακουδενο	10	70	"
85	Μάχι	100	700	Ἑλληνική
86	Μεσοράχ'	50	350	Τουρκική
		<u>6117</u>	<u>42751</u>	

Δυτική ὄχθη τοῦ Καλοποτάμου (Ἀπὸ Β. πρὸς Ν.)

Ἀριθ.	Ὄνομ. τῶν χωρίων.	Ἀριθ. οἰκιῶν.	Ἀρ. κατοίκων.	Γλῶσσα
		6117	42751	
87	Κάντζα	10	70	Τουρκική
88	Κωδών	30	210	"
89	Λαζοῦ ἢ Λαζάντω	30	210	" (οἱ Χριστ. Ἑλλ.)
90	Χαζέρ	40	280	"
91	Γόρδε	30	210	"
92	Βουῖδεκ	30	210	"
93	Κελέρ	50	350	"
94	Χαρδέλ	40	280	"
95	Τερδέλ	30	210	"
96	Χάξα	50	350	"
		<u>6457</u>	<u>45131</u>	

Πλὴν τῶν ἐν τῷ πινάκι τούτῳ χωρίων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τινά, ὧν οὔτε τὴν ὀνομασίαν οὔτε τὴν θέσιν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω. Τοιαῦτα λείπουν μάλιστα ἐκ τῶν κατὰ τοὺς ποταμοὺς Ψυχρὸν καὶ Καλοπόταμον χωρίων.

Θρησκεία. Ἀπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Ὄρειος εἶναι Μωαμεθανοὶ ἐξομῶται· τούτων δὲ οἱ μὲν πρὸς ἀνατολὰς περὶ τὸν Ψυχρὸν ποταμὸν ἐξώμωσαν πολὺ ἐνωρὶς, ἀναγκασθέντες εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἐξ ἀνατολῶν ἐπιδρομῶν καὶ μετάναστῶν, οἱ δὲ περὶ τὸν Ὄριν ποταμὸν ἐξώμωσαν ἅπαντες βιασθέντες ὑπὸ τῶν πρὸς νότον ἐπιδρομῶν πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν. Ὀλίγιστα δὲ μόνον οἰκογένεια διετήρησαν τὴν προτέραν αὐτῶν ὀρθόδοξαν χριστιανικὴν θρησκείαν, 170 περίπου.

Γλῶσσα. Ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι ἐκ τῶν 96 χωρίων εἰς τριάντα τοῦ ποταμοῦ Ὁφείας καὶ ἔξ τοῦ Παλτατζῆ-περὶ ὁμιλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν. Καὶ εἶναι μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων τούτων μόλις ὑπὲρ τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ ὅλου, ἀλλ' εἶναι τὰ πολυπληθέστερα. Διότι εἰς τὰ 36 ταῦτα χωρία ὑπάρχουσιν 6,190 οἰκίαι καὶ 43,330 ψυχαὶ ἥτοι τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ ὅλου τῶν 9,502 οἰκιῶν ἢ τῶν 66,516 ψυχῶν περίπου. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ οἱ χριστιανοὶ ἅπαντες ὁμιλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν εἴτε μετὰ ἑλληνοφόνων εἴτε μετὰ τούρκοφόνων Μωαμεθανῶν οἰκοῦντες. Ἐάν λοιπὸν προσθέσωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Χριστιανῶν εἰς 1,200 σχεδὸν συμποσούμενον, 44,530 κάτοικοι ὁμιλοῦσιν ἐν Ὁφεί τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἐν τῷ πίνακι ὁπλον γίνεται, ὅτι εἰς τὰ κατώτερα μέρη ὁμιλοῦσι τὴν Τουρκικὴν, εἰς δὲ τὰ ἀνώτερα τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ὅτι περὶ μὲν τὸν Ὁφιν ποταμὸν μόνον τὸ $\frac{1}{7}$ τῶν κατοίκων ὁμιλοῦσι τὴν Τουρκικὴν, περὶ δὲ τὸν Ψυχρὸν καὶ τὸν Καλοπόταμον τὸ $\frac{1}{6}$ ὁμιλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες τὴν Τουρκικὴν. Τούτων αἰτία εἶναι ὅτι εἰς μὲν τὰ κατώτερα μέρη οἱ ἄνθρωποι ἤλθον εἰς περισσοτέραν ἐπιμιξίαν μετὰ Τούρκων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ ὄντες μᾶλλον παπαιδευμένοι, εἶναι καὶ φανατικώτεροι (διότι ἡ παιδεία αὐτῶν συνίσταται εἰς τὴν κατὰ βῆθος σπουδὴν μόνον τῆς θρησκείας αὐτῶν) καὶ θεωροῦντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς ἰδίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀποστρέφονται αὐτὴν ὡς καὶ τὴν θρησκείαν καὶ φροντίζουσιν ἵνα ῥιζηδὸν ἐξαλείψωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γλώσσας τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων. Ὅθεν εἰς τὰ κατώτερα μέρη οὐδόλως ὁμιλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν οὐδ' ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλ' οὐδὲ γνωρίζουσιν αὐτήν. Ἐξ ἐναντίας εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ὑψηλότερα μέρη, ὅπου οἱ ἄνθρωποι εἶναι μᾶλλον ἀγροῖκαι καὶ δὲν ἔρχανται εἰς ἐπιμιξίαν μετὰ Τούρκων, διετήρησαν τὴν μητρικὴν αὐτῶν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γνωρίζουσι μὲν οἱ ἄνδρες καὶ τὴν Τουρκικὴν οἱ περισσότεροι, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκογενεῖας ὁμιλοῦσι πάντες τὴν Ἑλληνικὴν. Ἀξιοπερίεργον δὲ εἶναι ὅτι πολλαὶ γυναῖκες εἰς τὰ ἐνδότερα δὲν γνωρίζουσι διόλου τὴν Τουρκικὴν, ἀλλὰ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν θεωροῦσιν ὡς ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἐκτὸς τούτων εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη οἱ Μωαμεθανοὶ ὄντες πλησίον καὶ γνωρίζοντες καλῶς τοὺς Ἰντζαούριδες ὡς καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, μιμούμενοι τοὺς ἑτεροφύλους μὲν Τούρκους ἀλλ' ὁμοθρήσκους αὐτῶν (διότι ἡ θρησκεία παρὰ τοῖς ἀπαιδευτοῖς λαοῖς νεκροῖ τὴν ἐθνικότητα), ἀποστρέφονται αὐτούς τε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἐν ᾗ εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη οὐ μόνον δὲν ἤλθον εἰς συχνὰς σχέσεις μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἀλλ' οὐδὲ γνωρίζουσι πάντες, μάλιστα αἱ γυναῖκες, τί πρᾶγμα εἶναι Χριστιανὸς (Οὐρὸύμης), τὸν ὁποῖον, ἀκούοντες παρὰ τῶν γνωρίζοντων ἀνδρῶν τὸ ὄνομα, θεωροῦσι καὶ φαντάζονται ὡς ἂν διάφορον τῆς φύσεως αὐτῶν. Δυστυχῶς τὸ κακὸν τοῦτο τῆς ἐξαλείψεως τῆς γλώσσης ἀρχίσαν ἀπὸ τῶν παραθαλασσιῶν προχωρεῖ, εἰ καὶ λίαν βραδέως, πρὸς τὰ ἐνδότερα. —Οἱ δὲ περὶ

τὸν Παλτατζή-τερε καὶ τὸν Καλοπόταμον ἐνεκατέλιπον ἤδη τὴν γλῶσσαν αὐτῶν τὴν μητρικὴν σχεδὸν ἅπαντες· διότι οὗτοι πρῶτον μὲν πολὺ ἐνωρίτερον ἐξώμωσαν, ἔπειτα δὲ ἀνερμίχθησαν μετὰ τῶν αὐτόθι μεταναστευσάντων Λαζῶν, πρὸς οὓς μετὰ καιρὸν ἀφωμοιώθησαν ἐντελῶς κατὰ τε τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτῆρα, πρὸς δὲ τούτοις οὗτοι εἶχον χριστιανοὺς πλησίον των, ὄντες δὲ καὶ πλησιέστεροι εἰς τὴν θάλασσαν (διότι καὶ τὰ ἐνδότερα χωρία δὲν ἀπέχουσι πολὺ αὐτῆς) ταχέως ἐνεκολπώθησαν τὸν φανατισμὸν τῶν λοιπῶν Μωαμεθανῶν. Μόνον δὲ εἰς τὸ χωρίον Μάχι, ὅπου οἱ κάτοικοι ἦσαν πολυπληθέστεροι καὶ ἀντέστησαν κατ' ἀρχάς εἰς τὴν εἴσοδον τῶν μεταναστῶν, διετηρήθη μέχρι τοῦδε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.—Εἶναι δὲ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Ὁφει μεμιγμένη μετὰ πολλῶν τουρκικῶν λέξεων καὶ περιέχει περισσοτέρας ἀρχαϊζούσας λέξεις.

Ἐθνικότης. Ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς γλώσσης τῶν πλείστων ἐκ τῶν κατοίκων καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομασιῶν πλείστων μερῶν καὶ ὑπὸ τουρκοφῶνων κατοικουμένων, οἱ κάτοικοι ἅπαντες τοῦ Ὁφεως εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὅπως ἦσαν καὶ Χριστιανοί. Ἐννοεῖται ὅτι πολλοὶ καὶ ἰδίως περὶ τὸν Παλτατζή-τερε καὶ τὸν Καλοπόταμον ἀνερμίχθησαν ἤδη μετ' ἀλλαφύλων καὶ δυσκαλεύεται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἀρχῆθεν ἦσαν Ἕλληνες. Ἐν τούτοις διερχόμενός τις τὰ ἐνδότερα περὶ τὸν Ὁφιν χωρία, ἀδύνατον νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι κατοικοῦνται ὑπὸ Ἑλλήνων, ὅπως οὖν καθαρῶν ἀπὸ τῆς μετ' ἀλλαφύλων ἐπιμιξίας. Ἄπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ Ὁφεως, ἰδίως οἱ περὶ τὸν Ὁφιν ὁμολογοῦσι καὶ γνωρίζουσιν ὅτι ἦσαν πρὸ ἐτῶν χριστιανοί (ἐν Ζησινῷ δὲ Μωαμεθανοὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ἔχουσιν ἀκόμη συγγένειάν τινα μετὰ τινῶν τῶν Χριστιανῶν, τῶν κατοικούντων μετὰ αὐτῶν.) Οἱ ποτὲ δὲ Χριστιανοὶ οὗτοι δὲν ἦσαν βεβαίως ἄλλο τι εἰ μὴ Ἕλληνες, ὥς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς γλώσσης καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων τεκμηρίων. Οὐδεὶς δ' ἑτέρας καταγωγῆς ἢ ἄλλου θρησκευματος εὐρίσκεται ἐν Ὁφει.

Παιδεία. Ὡς καὶ ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἐν παρόδῳ ἐλέχθη οἱ Ὀρίται φημίζονται ὥς οἱ μᾶλλον πεπαιδευμένοι τῶν Μωαμεθανῶν. Εἰς ἕκαστον χωρίον ἔχουσι σχολεῖον, εὐρίσκονται δὲ καὶ Χατζάδες περριδίδοντες ὑψηλὰ θρησκευτικὰ μαθήματα. Οἱ πλείστοι τῶν περὶ τὸν Ὁφιν οἰκούντων εἶναι λόγιοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμερώτεροι· ἐν ᾧ οἱ περὶ τὸν Ψυχρὸν καὶ τὸν Καλοπόταμον σχεδὸν οὐδὲν ἐπιδίδονται εἰς τὴν σκουδὴν τῶν γραμμάτων. Οὗτοι εἶναι ἄγριοι καὶ βάρβαροι, ὁμοιωθέντες πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ μετανάστες, ὁ δὲ βίος τῶν πλείστων εἶναι ληστρικὸς καὶ φέρονται ὁμοίως πρὸς τε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς, μετὰ μικρᾶς διαφορᾶς. Ἀλλ' ὅμως καὶ τῶν περὶ τὸν Ὁφιν οἰκούντων ἡ παιδεία εἶναι μόνον θρησκευτικὴ, διὰ τοῦτο, ὅσον καὶ ἐν σπουδάζωσι, πάντοτε θὰ διατηρῶσι τὰ αὐτὰ ἦθη καὶ τὸν αὐτὸν φανατισμόν.

Στατιστική τῶν χριστιανικῶν συνοικιῶν ἐν Ὁφεί
καὶ τῶν σχολείων αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας οἰκιῶν τῆς ἐπαρχίας Ὁφείως μόνον 160 περίπου εἶναι Χριστιανικαὶ διεσπαρμέναι εἰς ἐννέα διάφορα χωρία μεταξὺ τῶν Μωαβιθικῶν.

1) *Λέκα*· ἐξ 25 οἰκιῶν μόνον 6 Χριστιανικαὶ μετὰ ξυλίνου ναύσκου ἀλλ' ἄνευ ἱερέως. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου Ζησινὸν ἔχει τὸ χρέος ἢ μᾶλλον τὸ δικαίωμα νὰ λειτουργῇ ἐνίοτε αὐτόθι. Σχολεῖον στεροῦνται οὐδὲ δύνανται νὰ συστήσωσι τοιοῦτον· ὁ βουλόμενος δὲ τῶν κατοίκων πέμπει τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς Ζησινὸν παρὰ τινι συγγενεῖ, ἵνα σπουδάζῃ. Κατοικοῦσι δὲ εἰς τὰς 6 ταύτας οἰκίας Χριστιανοὶ περὶ τοὺς τριάκοντα· ὁ δὲ ὀλίγος ἀριθμὸς αὐτῶν προέρχεται ἐκ τοῦ νοσηροῦ κλίματος τοῦ χωρίου, οὗ ἕνεκα τὰ θέρος ἀνέρχονται οἱ πλεῖστοι εἰς Ζησινὸν, ὅπου ἔχουσιν ἰδιαιτέρας μικρὰς οἰκίας ἢ συγγενεῖς.

2) *Ζησινόν*· ἐκ 300 οἰκιῶν μόνον 15 Χριστιανικαί, κατοικοῦμεναι ὑπὸ ψυχῶν 130, μετὰ λιθίνου ναοῦ καὶ ὁμοίου παρεκκλησίου, καὶ ἱερέως. Ἐχουσι δὲ καὶ δημοτικὸν σχολεῖον λίθινον εὐρύχωρον, εἰς ὃ φοιτῶσιν 20—25 παιδία. Τὸ σχολεῖον τοῦτο συνέστη πρὸ ἐξ ἐτῶν συνδρομῇ φιλομούσων τινῶν Τραπεζουντίων καὶ λειτουργεῖ κατ' ἔτος συνδρομῇ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλλ. γραμμάτων Συλλόγου.

3) *Κοφχία* (Coftschia)· ἐξ εἴκοσιν οἰκιῶν ἐννέα Χριστιανικαί, κατοικοῦμεναι ὑπὸ ἐξήκοντα ψυχῶν περίπου. Ἐχουσι ξύλινον ναόν, οὐχὶ δὲ καὶ ἱερέα· τὰ χρέη δὲ ἱερέως ἐκτελεεῖ ὁ τοῦ χωρίου Κρηνίτα ἐφημέριος. Σχολεῖον οὔτε εἶχον οὔτε ἔχουσιν· ἐφέτος ὁμῶς ὑπεχρεώθησαν οἱ κάτοικοι νὰ πέμπωσι κοινῇ δαπάνῃ τρία παιδία εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Γίγα ἢ τοῦ Κρηνίτα, τὸ δ' ἐπιμελέστερον αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐκεῖ μαθημάτων ν' ἀποστέλλωσιν εἰς Τραπεζοῦντα, ἵνα ἐπὶ δύο ἔτη σπουδάσας, γείνη ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῶν.

4) *Χάλετ*· ἐξ 27 οἰκιῶν 12 Χριστιανικαί· κάτοικοι περὶ τοὺς 80. Ναὸν δὲν ἔχουσιν, ἐπομένως οὔτε ἱερέα· ἐκκλησιάζονται δὲ εἰς τὸ $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας ἀπέχον χωρίον Ζουρέλ. Πρὸ τινων ἐτῶν ἔκτισαν ξύλινον σχολεῖον καὶ ἔλαβον διδάσκαλον ἐξ ἰδίων, ὅστις ἐπὶ δύο ἔτη ἐδίδαξε τὰ κοινά· κατόπιν δὲ ὁ ἴδιος διδάσκαλος ἐδίδαξε κατὰ τὸ τότε ἐν Τραπεζοῦντι πρόγραμμα, ἀλλ' ἀτελῶς, ὅπερ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ δύο ἤδη ἔτη. Δύνανται δὲ νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον αὐτῶν περὶ τοὺς 20 μαθητάς. Πιστεύομεν ὅτι θὰ ληφθῇ τις καὶ δι' αὐτοὺς πρόνοια.

5) *Ζουρέλ*· ἐκ 35 οἰκιῶν αἱ 25 Χριστιανικαί, κατοικοῦμεναι ὑπὸ 170 ψυχῶν περίπου. Οὗτοι ἔχουσι ναὸν λίθινον καὶ παρεκκλήσιον ξύλινον μετὰ δύο ἱερέων. Πρὸ τινων ἐτῶν κατεσκευάσθη ξύλινον σχολεῖον, δυνάμενον νὰ χωρῇ περὶ τοὺς 20 μαθητάς, καὶ ἐπὶ ἐν ἔτος εἶχον διδάσκαλον διὰ τὰς

κοινά. Κατόπιν ὁ διδάσκαλος μετέβη εἰς τὸ χωρίον Χάλτ' (4) οὗτοι δὲ ἔμειναν μέχρι τοῦδε ἄνευ τοιούτου. Ἐφέτος δὲ ὑπεχρεώθησαν οἱ ἐνωρίσται νὰ λάβωσι διδάσκαλον ἀπὸ τοῦδε, μεγαλύνοντες τὸ ξύλινον σχολεῖον αὐτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ φοιτῶσι κατ' ἔτος περὶ τοὺς 40 μαθητάς.

6) *Κουρίτο*· ἐκ 37 οἰκιῶν 22 Χριστιανικαί· ψυχαὶ περὶ τὰς 140. Ἔχουσι νκὸν καὶ ἱερέα. Σχολεῖον οὔτε εἶχον οὔτε ἔχουσιν.

7) *Κρηνίτα*· ἐξ 60 οἰκιῶν αἱ 40 εἶναι Χριστιανικαί, κατοικοῦμεναι ὑπὸ 280 περίπου ψυχῶν. Ἔχουσι ξύλινον νκὸν καὶ ἱερέα. Πρὸ 4 ἐτῶν ἔκτισαν σχολεῖον ξύλινον καὶ ἔλαβον διδάσκαλον, ὅστις ἐπὶ δύο ἔτη ἐδίδαξε κατὰ τὴν παλαιὰν μέθοδον τοῦ δημ. σχολείου· κατόπιν δὲ ὡς ἐκ τῆς ἀχρηματίας καὶ τῆς ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἐπελθούσης ταραχῆς ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἐπὶ δύο ἔτη κεκλεισμένον τὸ σχολεῖον αὐτῶν. Ἐφέτος δὲ ὑπεχρεώθησαν ἐκ νέου οἱ κάτοικοι νὰ ἀνοίξωσι τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ φοιτῶσι 50—60 μαθηταί.

8) *Γίγα*· ἐξ 80 οἰκιῶν 25 Χριστιανικαί κατοικοῦμεναι ὑπὸ 170 περίπου ψυχῶν. Ἔχουσι νκὸν ξύλινον καὶ ἕτερον λίθινον ὡς καὶ ἱερέα (πρωτόπαππαν). Οὗτοι πρὸ 4 ἐτῶν μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Κρηνίτα συνέστησαν τὸ ἐκεῖ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτων οἱ παῖδες των, διανύοντες καθ' ἑκάστην ἡμισείας ὥρας ὁδόν. Κατόπιν ἐπὶ δύο ἔτη, ὡς καὶ οἱ ἐν Κρηνίτᾳ, ἔμειναν ἄνευ σχολείου, ἐφέτος δὲ ὑπεχρεώθησαν νὰ συστήσωσι τοιοῦτον ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῶν. Δύνανται αὐτόθι νὰ φοιτῶσι μαθηταί περὶ τοὺς τριάκοντα.

9) *Λαζοῦ ἢ Λαζάντω*· ἐκ 30 οἰκιῶν 8 Χριστιανικαί, κάτοικοι ὑπὲρ τοὺς 50. Ἔχουσι νκὸν, ἱερέως δὲ στεροῦνται. Σχολεῖον οὔτε ἐσύστησαν μέχρι τοῦδε οὔτε δύνανται νὰ ὑποχρεωθῶσιν εἰς τοῦτο.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐννέα χωρία κατοικοῦσι μετὰ τῶν Τούρκων οἱ Χριστιανοί. Τὸ ὅλον τῶν οἰκιῶν κατὰ τὴν ἀνωτέρω καταγραφὴν ἀνέρχεται εἰς 162, τῶν δὲ κατοίκων εἰς 1110. Εἰς τὰ ἐννέα ταῦτα χωρία ὑπάρχουσιν 11 ἐκκλησίαι, σχολεῖα δὲ μετὰ τῶν νεωστὶ συστηθέντων 5, εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ φοιτῶσιν ὑπὲρ τοὺς 180 μαθηταί.

Ἀφ' οὗ τῶν κατοίκων τοῦ Ὀφεως οἱ μὲν πρὶν, οἱ δὲ βραδύτερον ἐξώμωσαν, οἱ ὀλίγοι διατηρήσαντες τὴν ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ περ ἐπηρεαζόμενοι ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, ἔμειναν ὁμῶς ἀκλόνητοι. Οἱ ἐν Ζησινῷ καὶ Λέκᾳ ἦτο οἱ κατὰ τὸν Ὀφιν ποταμὸν μέιναντες Χριστιανοὶ διετέλουν ἐν ἡσυχίᾳ, καθ' ὅτι ἐνταῦθα οἱ ἐκ νότου ἐπιδρομαὶς ταχέως ἐπέστρεψαν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐντοπίων συγγενῶν αὐτῶν οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐδιέχροντο. Ὅθεν ἐνταῦθα μὲν ἠδυνήθησαν ἐκάστοτε νὰ διδάσκωνται γράμματα, ἐν ᾧ οἱ περὶ τὸν Παλτατζή-τερε ἠμποδίζοντο. Οἱ ἱερεῖς μετήρχοντο καὶ τὸν διδάσκαλον διδάσκοντες εἰς παιδίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, τὰ ὁποῖα συνίσταντο εἰς τὸ πινακίδιον, τὸ Κυριακάδιον, τὸ Ψαλτήριον καὶ τὸν Ἀπόστολον. Ἐν Ζησινῷ ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο διαρκής,

διὰ τοῦτο οἱ αὐτόθι οἰκοῦντες ἄνδρες γνωρίζουσιν οἱ περισσότεροι νὰ ἀναγινώσκωσι. Μόλις δὲ πρὸ 6 ἢ 7 ἐτῶν ἔπαυται ἡ διδασκαλία αὕτη, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Εἰς τὰ ἄλλα χωρία οἱ ἱερεῖς δὲν ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ διδάσκωσι οὔτε οἱ παῖδες νὰ φοιτῶσι, διὸ ἔμειναν ἅπαντες σχεδὸν ἀναλφάβητοι.

Ἡ πίεσις αὕτη τῶν Μωαμεθανῶν ἐντοπίων τε καὶ μεταναστῶν, αἱ ἀδιέλπειροι ληστεῖαι καὶ αἱ ἀγγραφεῖαι, ἔτι δὲ αἱ βαρβαρὶ ἐργασίαι τῶν χωρικῶν ἠνάγκασαν τοὺς περὶ τὸν Ψυχρὸν ποταμὸν οἰκοῦντας Χριστιανούς νὰ μὴ μανθάνωσι γράμματα καὶ νὰ ἀπολέσωσι πᾶσαν ἐν ἑαυτοῖς τάσιν πρὸς αὐτά. Ἀκόμη καὶ τώρα αἱ ἀγγραφεῖαι δὲν λείπουσιν. Οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ὀφείλουσι νὰ γεωργῶσιν οὐ μόνον τοὺς ἰδίους ἀγρούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἀγάδων, οἵτινες ἀπειθοῦντας αὐτοῦς μὲ τὴν μάστιγα ἄγουσιν ἐπὶ τὴν ἐργασίαν. Καὶ οὐ μόνον βίᾳ οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀγρούς τῶν ἀγάδων, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη καὶ ὑποχρεωτικῶς διότι οἱ ἀγάδες προφυλάττουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ληστείας καὶ κλοπῶν τῶν περὶ τὸν Μωαμεθανῶν. Ὁ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν ζυγὸς οὗτος εἶναι λίαν ἀφόρητος. Πότε λοιπὸν δύνανται νὰ λάβωσιν ἀνακούφισιν, ὥστε νὰ σκέπτονται καὶ περὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως;

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι τοῦ ὄψεως ἐσυνείθισαν νὰ μὴ ἔχωσι τὴν φροντίδα τῶν γραμμάτων, δὲν γνωρίζουσι τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καὶ, ἂν καὶ μικρὰν εὐκαιρίαν λάβωσι, δὲν θέλουσιν ὁμῶς νὰ ἐξοδεύωσι διὰ τὰ γράμματα χρήματα, οὔτε τοὺς παῖδας νὰ στέλλωσιν εἰς τὸ σχολεῖον, προτιμῶσι δὲ νὰ ἔχωσιν αὐτοὺς βοηθοὺς εἰς τὰς ἐργασίας των. Τοῦτου ἕνεκα οἱ περὶ τῶν ἐν Ὄρει σχολείων φροντίζοντες ἀνάγκη οὐ μόνον ἐπιμόχθως περὶ συστάσεως δημοτικῶν σχολείων νὰ φροντίζωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν νὰ μεταχειρίζωνται ὅχι πειθῶ, διότι ἐκεῖνοι δὲν πείθονται, ἀλλὰ φόβῳ καὶ βίᾳ, ὅπερ δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον.

Οἱ Μωαμεθανοὶ κατ' οὐδέναν τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ στέλλωσι τὰ παιδιά των εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Χριστιανῶν διότι οὗτοι ἀποστρέφονται τόσον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅσον καὶ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ φοβοῦνται μήπως μανθάνοντες οἱ παῖδες των τὰ ἑλληνικά, ἀναγκάζωνται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἢ παραπειθῶνται ν' ἀλλάξωσι καὶ τὴν θρησκείαν των. Διὰ τοῦτο ἂν τις τῶν Μωαμεθανῶν νουνεχέστερος τῶν ἄλλων ᾔθελε τολμήσει νὰ στείλῃ τὸ παιδίον του εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Χριστιανῶν, ἀμέσως ᾔθελεν ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν συνδημοτῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Ἰμάμη, περιφρονούμενος καὶ ἀτιμαζόμενος ν' ἀποσύρῃ αὐτό. Δὲν δύναμαι δὲ νὰ πιστεύσω, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ οὗτοι μετὰ καιρὸν μορφοῦμενοι θὰ σχηματίσωσι καλὴν ἰδέαν ὑπὲρ τῆς ἐκμαθήσεως ξένης γλώσσης, πολλῶ μᾶλλον τῆς ἑλληνικῆς.